

Met een goede start naar de basisschool

INSPIRATIEDOCUMENT OVER HET BELANG VAN DE OPVOED- EN
OPGROEIOMGEVING VOOR DE ONTWIKKELING VAN JONGE
KINDEREN

MEE Nederland

ActiZ

GGD GHOR Nederland

MOgroep

Over 'Met een goede start naar de basisschool'

In het position paper 'Stevige basis, goede ontwikkeling' bespreken wij in algemene zin het belang van de opvoed- en opgroeiomgeving voor de transformatie van de jeugdhulp. Wij schetsen daarbij de sleutels die de professionals in die opvoed- en opgroeiomgeving in handen hebben zodat kinderen en jongeren zich succesvol kunnen ontwikkelen. Ten slotte doen wij vier aanbevelingen waarmee (samenwerkende) gemeenten deze sleutels optimaal kunnen benutten.

Dit inspiratiedocument biedt een uitwerking van 'Stevige basis, goede ontwikkeling' op één thema: het belang van de opgroei- en opvoedomgeving zodat kinderen met een goede start naar de basisschool gaan. Zo'n goede start is cruciaal in de ontwikkeling van kinderen en kan veel latere problemen voorkomen. In de loop van de tijd zullen wij inspiratiedocumenten opstellen waarin wij een nadere uitwerking geven op thema's als ongezonde leefstijl, laaggeletterdheid, ontwikkelingsachterstanden, armoede en schooluitval.

Een goede start

Een kind dat voor het eerst naar school gaat heeft al veel meegemaakt. Te beginnen met de zwangerschap en de eerste twee jaar, die cruciaal zijn voor de ontwikkeling van een kind. Ervaringen in deze periode beïnvloeden de ontwikkeling van de hersenen en hebben daarmee een levenslange invloed op de lichamelijke en emotionele gezondheid.¹ Voor een goede, gezonde start van hun kind kunnen ouders veel baat hebben bij steun vanuit hun sociale omgeving en vanuit de basiszorg van de jeugdgezondheidszorg (monitoren en signaleren, individuele voorlichting en advies, screeningen, toeleiden naar voorzieningen).

Het belang van preventie en vroegtijdige interventie kan niet worden overschat. Risico's in de psychosociale omstandigheden en gezinscondities (armoede, werkloosheid, verslaving, enzovoort) leiden niet altijd meteen tot een hulpvraag zolang het kind nog klein is en nog geen probleemgedrag vertoont. Maar een vermoede ontwikkelingsachterstand geeft veel ouders wel aanleiding om hun ongerustheid te uiten bij de jeugdgezondheidszorg. En als een peuter met zijn ouder op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf komt, kan dit de eerste keer zijn dat een professional buiten de directe omgeving van het gezin het kind leert kennen en het observeert. Voor de ouders is zo'n professional een belangrijke steun en toeverlaat bij lichte opvoedingsvraagstukken. Leidsters kunnen met simpele tips de ouders helpen bij de opvoeding. Preventie en vroegtijdige interventie gaan dus

Signaleren en
diagnosticeren:
vroeg, snel en
nuchter

verder dan alleen signaleren en doorverwijzen; het gaat om ondersteuning op maat bieden op plekken waar kinderen zich bevinden: in het gezin, op school en in de wijk.

Het is van groot belang dat een kind met een ontwikkelingsachterstand in een heel vroeg stadium de juiste zorg en begeleiding krijgt, bijvoorbeeld als het gaat om verwaarlozing, opvoedingsproblemen, een verstandelijke, lichamelijke en/of zintuiglijke beperking, een stoornis in het autistische spectrum of een chronische ziekte. Dankzij vroeg ingrijpen kan het zich toch zo goed mogelijk ontwikkelen en een zo zelfstandig mogelijk leven leiden. Integrale Vroeghulp bijvoorbeeld biedt actieve ondersteuning aan deze

"Onze zoon is nu bijna zeven. Bijna vanaf het begin hadden we het gevoel dat hij anders was. Onrustig, niet stil kunnen zitten, moeite met concentreren. Natuurlijk maak je je als ouders ongerust. Via de jeugdgezondheidszorg zijn we verwezen naar Integrale Vroeghulp. Daar ging een wereld voor ons open: mensen die met veel begrip naar ons luisterden. Integrale Vroeghulp regelde de nodige onderzoeken. Onze vermoedens werden bevestigd. We weten nu wat er met onze zoon aan de hand is. Het gaat niet om het etiketje. We willen hem gewoon de beste kansen bieden in het leven. Er vroeg bij zijn, is in zijn geval heel belangrijk."

kinderen en hun ouders, dankzij een gecoördineerde ketenaanpak.²

Voorbereiden op school

Werken aan samenhangende en collectieve oplossingen

Op school gaat het niet alleen om kennisoverdracht, maar ook om persoonlijke ontwikkeling en het voorbereiden op deelname aan de maatschappij.³ Taal biedt hiervoor de basis. Taal is essentieel gereedschap voor de sociale, emotionele, cognitieve en creatieve ontwikkeling van jonge kinderen. Een gebrek aan taalvaardigheid op jonge leeftijd leidt vaak tot onderwijsachterstanden. Die leiden dan weer tot slechtere loopbaanperspectieven, maken het moeilijker om mee te komen in de maatschappij en vergroten de kans dat de volgende generatie ook met een onderwijsachterstand aan school begint.

Een centrale rol in het voorkomen van onderwijsachterstanden is weggelegd voor peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, voorscholen en de onderbouw van de basisscholen. Hier worden de zogenaamde voor- en vroegschoolse educatieve programma's uitgevoerd die de ontwikkeling van kinderen stimuleren.

Met methoden als Logo 3000 leren kinderen in groep 1 en 2 op school dezelfde woordenschat als hun ouders thuis. Soms zetten vrijwilligers zich in om ouders daar thuis bij te ondersteunen, coördinatie vindt dan plaats door sociaal werkers. Uiteraard in nauwe afstemming met de school.

De samenwerking met en rond het gezin staat centraal

Van groot belang daarbij is wel dat peuters ook thuis worden aangemoedigd zich te ontwikkelen. Het helpt peuters enorm als dat wat ze op de peutergroep of bij het kinderdagverblijf leren, ook thuis geoefend wordt. Voor de meeste ouders is dat gelukkig vanzelfsprekend, maar niet allemaal zijn ze ertoe in staat. Het kan zijn dat ze zelf een taalachterstand hebben, of dat ze het door sociaal-psychische omstandigheden (tijdelijk) niet kunnen opbrengen. De medewerkers bij peuterspeelzaal of kinderdagverblijf kunnen bij dergelijke signalen samen met de ouders en andere professionals uit onder meer de jeugdgezondheidszorg en sociaal werk zoeken naar een passende oplossing. Een oplossing die is ingebed in de bredere opvoed- en opgroeiomgeving. Voorbeelden daarvan zijn: de gezonde kinderopvang, de voorleesexpres en opstapje thuis.

School is meer dan leren, leren is meer dan school

Het totale welzijn van het kind in beeld

Niet het voorkomen van problemen, maar het totale welzijn van het kind staat voorop. Daarom gaan steeds meer scholen voor primair en voortgezet onderwijs, en het mbo met de Gezonde School-aanpak structureel en integraal aan de slag met factoren die de gezondheid en het welzijn van kinderen en jongeren bevorderen. Die aanpak rust op vier pijlers:

1. Signaleren en doorverwijzen: vroegtijdige signalering van risico- en beschermende factoren bij individuele leerlingen en toeleiden naar de geïndiceerde preventieve zorg die daarop volgt (individuele leerlingenzorg).
2. Gezondheidseducatie: het klassikaal aanbieden van informatie en voorlichting over de gezondheid van leerlingen. Het doel is primair collectieve preventie.
3. Schoolomgeving: deze is gezond als de fysieke en sociale omgeving optimaal is voor leerlingen (om te leren) en voor het team (om te werken). Ook voorzieningen en organisaties in de wijk worden hierbij betrokken.
4. Beleid en regelgeving: afspraken, regels, protocollen en de handhaving ervan binnen de school.

Samenwerking tussen de jeugdverpleegkundigen en scholen vindt doorgaans plaats in zorg- en adviesteams (basisonderwijs en voortgezet onderwijs) en in het voorschoolse traject (met name op het gebied van spraak- en taalontwikkeling). Voorscholen en scholen hebben een belangrijke signalerende functie die in het nieuwe stelsel nog beter benut kan worden. Zeker in relatie tot passend onderwijs is hier nog veel winst te behalen. Door eerder naar het kind te kijken, dus vóór het vierde jaar, kan sneller en beter wordt bepaald welk schoolaanbod het beste is en hoeft dit niet opnieuw te worden gedaan als het kind bijna vier jaar wordt.

Dat pedagogisch medewerkers in de kinderopvang en leerkrachten in het basisonderwijs leren van de expertise van hulpverleners, betekent niet dat ze op de stoel van de hulpverlener gaan zitten. De pedagogisch medewerkers in de kinderopvang observeren de kinderen, maar ze behandelen niet. Dat laten ze over aan de hulpverleners.

In de gemeente Cuijk is een vrijetijdsclub opgezet voor een paar uur per week. Alle kinderen uit de wijk kunnen daar terecht, zowel kinderen die regulier onderwijs volgen als kinderen die naar speciaal onderwijs gaan. Spelenderwijs leren de kinderen taal, gedrag en andere vaardigheden. Soms gaan sociaal werkers aan de hand van het gedrag van een kind met de ouders in gesprek. Dit gesprek is laagdrempelig, want het is niet gericht op het weghalen van het kind. De vrijetijdsclub biedt hiermee een goede mogelijkheid voor vroegsignalering. Er zijn korte lijnen met het basisteam (het sociaal wijkteam) zodat vermoedens van problemen daar besproken kunnen worden. Daarnaast zijn twee uur per week afwisselend een pedagoog en een jeugdverpleegkundige aanwezig om specifieke vragen over de ontwikkeling van kinderen te beantwoorden. Kinderen en gezinnen die wel hulpverlening nodig hebben maar deze niet inroepen, komen zo alsnog bij de hulpverlening terecht. De wisselwerking tussen basisteam en vrijetijdsclub gaat ook de andere kant uit: veel kinderen worden door het basisteam aangemeld bij de vrijetijdsclub en bij voorleesochtenden die op dezelfde manier werken.

Een kind is meer dan een cognitief of fysiek wezen. Zelfrespect, weerbaarheid en positieve energie zijn de basis voor gezondheid, welzijn én talentontwikkeling van het kind. Zo kun je opgroeien tot een evenwichtig mens dat zich bewust is van rechten en plichten en volwaardig deelneemt aan de maatschappij.

---

¹ Nederlands Instituut voor psychologen (2015): 1001 kritieke dagen. Zie http://www.psynip.nl/website-openbaar-documenten-sector-jeugd/1001kritiekedagen_juni2015.pdf

² Zie www.integralevroeghulp.nl

³ Platform Onderwijs 2032 (2015): Hoofdlijn advies. Een voorstel